
Erkki Merimaa

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämisen ja siihen liittyvän lainsäädännön kehitys

Suomi on lainsäädäntönsä mukaisesti sekä monin kansainvälisin sopimuksin sitoutunut järjestämään koko ikäluokalle perusopetuksen siten, että oppilaiden koulumatkat ovat asutuksen, koulujen ja muiden opetuksen järjestämispaikkojen sijainti sekä liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Kunnan tehtävänä on osoittaa oppilaalle lähikoulu tai muu soveltuva paikka, jossa annetaan perusopetusta. Erityisen tuen päätöksen saaneella oppilaalla se voi olla erityiskoulu.

Suomessa lapset ovat yleensä seitsemän vuotta täytettyään kymmenen vuotta oppivelvollisia. Poikkeuksen tekevät vaikeasti vammaiset tai sairaat lapset, joiden oppivelvollisuutta on vuodella pidennetty ja jotka aloittavat niin muodoin koulunkäyntinsä jo kuusivuotiaina.

Sairaalassa potilaana oleva sairaalaopetusta saava oppilas on poikkeusasemassa sikäli, että oppilaan oppivelvollisuuskoulu on tällöin tilapäisesti sairaalakoulu tai muu sairaalaopetusta antava yksikkö. Sairaalaopetuksella tarkoitetaan sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle annettavaa perusopetusta. Sairaalaopetuksessa opiskelee vuosittain noin 4000 perusopetusikäistä lasta tai nuorta.

Tilastokeskuksen mukaan perusopetusta sai vuonna 2009 noin 553 300 oppilasta. Erityisopetuksen tukea on saanut Tilas-

tokeskuksen tilastojen mukaan noin 127 000 oppilasta, mikä on noin 20 % perusopetuksen koko oppilasmäärästä. Kokonaisuudessa sisältää sekä lievät että vaikeat oppimisen pulmat. Erityisopetus päätöksen saaneita oppilaita oli vuonna 2009 noin 47 000, mikä on 8,5 % perusopetuksen oppilaista.

Tarkastelen tässä artikkelissa lähinnä säädösten valossa, miten erityistä tukea tarvitsevien lasten opetus on kehittynyt 1800-luvulta meidän päiviimme.

Erityisopetuksen alkuvaiheita

Euroopan ja Aasian rajalla, Turkin Konstantinopolissa, nykyisessä Istanbulissa, oli sokeille annettu opetusta Eufemia-luostarissa jo 900-luvulla. Saksan Schwabeniin perustettiin 1178 näkövammaisille lapsille hoitokoti, jossa heille annettiin myös opetusta. Ensimmäisiä vammaisille tarkoitettuja kouluja alettiin perustaa 1700-luvun loppupuolella, ensimmäinen oli 1770 Pariisiin perustettu kuurojen koulu.

Erityisryhmien kouluttamisen tarve alkoi varsinaisesti herätä 1800-luvulla. Havahtumiseen vaikuttivat 1800-luvulla ajan aatteet, erityisesti humanismi, filantropia, valistus ja saksalainen pietismi. 1840-luvulla alettiin perustaa erityislaitoksia kuuromykkien, sokeiden ja kehitysvammaisten opetusta ja kasvatusta varten. "Kehityskelvottomiksi" luokitettiin vain vaikeimmin kehitysvammaiset eli ajan termillä ilmaistuna "tylsämieliset".

Suomessa alettiin antaa kouluopetusta vammaisille lapsille 1800-luvulla. Erityisopetuksen uranuurtajana pidetään Carl Oskar Malmia ja ensimmäisenä erityiskouluna hänen vuonna 1846 Porvooseen perustamaansa ruotsinkielistä kuurojen koulua.

Ensimmäinen valtion ylläpitämä kuurojen koulu perustettiin vuonna 1860 Turkuun. Vähitellen alkoi syntyä muitakin kuurojen kouluja, esimerkiksi Kuopioon vuonna 1862 ja Huittisiin vuonna 1883.

Tsaarin antamat määräykset vastasivat luonteeltaan nykypäivän asetuksia. Ne olivat myös ensimmäisiä asiakirjoja, joilla vammaisten lasten opetuksesta määrättiin. Esimerkiksi kuurojen opetus laajeni Ouluun, kun Suomen suuriruhtinas antoi **Keisarillisen majesteetin armollisen julistuksen** vuonna 1898, jossa hän kehotti järjestämään opetuksen Oulussa samalla tavoin kuin Turun ja Kuopion puhekouluista tarkemmin määrätään. Oulun kuuromykkäin koulu perustettiin heti samana vuonna. Ensimmäisenä vuonna oppilaita oli 9, mutta jo neljä vuotta myöhemmin koulussa oli yhteensä 62 oppilasta.

Huittisissa sijaitseva kuurojen koulu, joka oli tarkoitettu, kuten silloin sanottiin, yli-ikäisiä kuuromykkiä varten, sai Raamattuun pohjaavan nimen Hefata-koulu. Se siirtyi Hauholle 1892, mutta sen toiminta lakkasi jo parin vuoden kuluttua, kun Jyväskylään perustettiin vuonna 1894 Jyväskylän kuuromykkäin koulu, Jyväskylän Haukkarannan koulun varhainen edeltäjä, ja Hefata-koulun opettajat muuttivat sinne.

Vähitellen eri puolille Suomea alkoi syntyä kunnallisia kuulovammaisten kouluja. Myös valtio perusti kuulovammaisille omia kouluja, joista toiminnassa ovat edelleen useiden nimenmuutosten ja muiden vaiheiden jälkeen Haukkarannan koulu Jyväskylässä, Mikael-koulu Mikkelissä sekä Tervaväylän koulu Oulussa.

Uno Cygnaeus perusti Helsinkiin Suomen ensimmäisen ja yhä edelleen toimivan, nykyisin valtion ylläpitämän sokeainkoulun, Svenska skolan för synskadade, vuonna 1865. Puoli vuosikymmentä myöhemmin perustettiin myös Kuopioon sokeainkoulu.

Kaupungeissa rouvasväen yhdistykset olivat merkittäviä sosiaalisen hyväntekeväisyyden pioneereja. Vuonna 1889 perustettiin Helsingissä Suomalaisen Yhteiskoulun opettajan Vera Hjeltin aloitteesta Raajarikkoisten Auttamisyhdistys. Raajarikkoisten työkoulu oli kuitenkin avattu Helsinkiin jo tätä ennen, syksyllä 1890. Raajarikkoisten Auttamisyhdistyksen

tehtäväksi tuli koulutoiminnan ylläpitäminen siihen asti, kunnes yhdistysmuotoinen toiminta päättyi vuonna 1948 ja työn jatkajaksi perustettiin Raajarikkojen koulusäätiö. Nyt tämän työn jatkajana toimii Ruskeasuon koulu.

Oulun Raajarikkoisten lastenkotiyhdistys ry perustettiin 1891. Aloitteen tekijöinä oli silloin erityisesti muutamia pyhäkoulun opettajia. Koulun ohjesäännön mukaan tarkoituksena oli, että lastenkotiin otetaan vain varattomia ja täysjärkisiä raajarikkoisia, 4-10-vuotiaita lapsia Oulun läänistä, joka käsitti silloin myös koko Lapin. Oulun raajarikkoisten lastenkoti, josta välillä käytettiin nimeä Rikkola, ja joka lopulta kantoi nimeä Lohipadon erityiskoulu, siirtyi monien vaiheiden jälkeen valtion haltuun 1976. Lohipadon koulun tarina itsenäisenä yksikkönä päättyi 2010, jolloin Ouluun perustettiin uusi valtion ylläpitämä kuulovammaisten ja liikuntavammaisten koulu, Tervaväylän koulu. Ruskeasuon koulun ja Tervaväylän koulun lisäksi valtio ylläpitää liikuntavammaisille tarkoitettua Mäntykankaan koulua Kuopiossa.

Erityisopetusta koskevien säädösten vaiheita

Erityisopetusta koskevalla lainsäädännöllä on muun lainsäädännön tavoin oma yhteiskunnallis-poliittinen syntyperustansa, joka sidoksissa aikakautensa arvoihin ja joka heijastaa eri aikoina vallitsevia yhteiskunnallisia päämääriä ja painotuksia. Erityisopetusta koskevalla lainsäädännöllä on ollut merkittäviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia vammaisten ja sairaiden lasten ja nuorten aseman, opetuksen ja kuntoutuksen kehittymiselle.

Ensimmäiset säädökset

Vuonna 1866 annettiin **kansakouluasetus** (11.5.1866), joka merkitsi koulunkäynnin mahdollisuuden ulottamista koskemaan suurinta osaa kouluikäisistä lapsista. Kansakouluasetus määrä-

si kaupunkiseurakuntien velvollisuudeksi ylläpitää sekä “alhaisempaa” että “ylhäisempää” kansakoulua. Maaseudun osalta taas asetus sääti, että kodin velvollisuus on opettaa entiseen tapaan lukemaan ja ymmärtämään äidinkieltä sekä kristinoppia. Kansakouluasetus määritteli myös luokan oppilaiden enimmäismäärät. Ensimmäisellä luokalla sai olla enintään 40 ja muilla luokilla enintään 60 oppilasta. Kansakouluasetus loi perustan laajenevalle kansansivistykselle ja valmisti samalla tietä myös vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien opetukselle.

Suomessa pohdittiin jo 1890-luvulla erityisluokkien perustamista heikkolahjaisille oppilaille. Helsingin kansakoululaitoksessa toimi lukuvuosina 1895–1899 “huonolahjaisten” luokka. Turkuun perustettiin “heikkokökyisten” erikoisluokka vuonna 1901. Helsinkiin apukoulu tuli vuonna 1903 ja Vaasaan vuonna 1905.

Kehitysvammaisten opetuksen käynnistäjän Edvin Hedmanin toimesta alettiin kiinnittää huomiota myös vaikeimmin kehitysvammaisten koulutukseen. Kehitysvammaisten opetus alkoi koulumuotoisena vuonna 1877, kun Pietarsaareen perustettiin oma koulu kehitysvammaisille lapsille. Vuonna 1890 aloitti Helsingissä ensimmäinen “tylsämielisten kasvatustulos”.

Vuonna 1892 annettiin **asetus aistivalliskouluista**, joka perusteella kuurojen ja sokeiden lasten ja nuorten opetus alkoi vähitellen vakiintua. Asetus määräsi kuurojen ja sokeiden opetuksen valtion tehtäväksi. Asetus pidensi kouluvuotia kuudesta kahdeksaan ja koulun aloittamiseksi 6-8 vuotta. Kuurojenkoulujen opettajanvirat voitiin vakinaistaa ja opettajat saivat oikeuden eläkkeeseen, mikä heiltä oli aiemmin puuttunut. Asetus oli tarkoitettu väliaikaiseksi, eikä siinä ollut esimerkiksi ohjeita opetussuunnitelmasta. Aistivalliskouluasetuksen säätämisen yhteydessä annettiin myös asetus näiden koulujen tarkastajasta. Tarkastajan tuli valvoa, että aisti- ja kehitysvammaiset lapset saivat laissa säädettyä tahi muuten tarpeellis-

ta opetusta, kasvatusta ja hoitoa. **Asetus aistiviallisten kouluista** vuodelta 1904 toi kuurojen kouluihin jakojärjestelmän, jonka mukaan oppilaat jaettiin luokille ja osastoille sen mukaan, miten he kykenivät opetusta seuraamaan.

Toisinaan käy niin, että ensin alkaa toiminta ja myöhemmin sitä aletaan lainsäädännöllä ohjata. Näin tapahtui sairaalaopetuksenkin osalta. Suomussalmella oli noussut huoli lasten “opillisesta sivistyksestä sairauden aikana”, joka johti vuonna 1906 tuberkuloosiin sairastuneiden lasten ja nuorten opetuksen aloittamiseen lastenparantolassa. Vuonna 1909 lastentarhanopettaja ja sairaalaopetuksen uranuurtaja Barbara (Bärbi) Luther perusti päiväkodin lapsille, jotka olivat joutuneet sairaalaan jonkin pitkäaikaisen sairauden, kuten tuberkuloosin vuoksi. Tuolloin aloitettiin Helsingin kirurgisen sairaalan lastenosastolla askartelunohjaus, joka vähitellen laajeni Bärbi Lutherin ansiosta sairaalassa annettavaksi koulu-opetukseksi.

Yleinen oppivelvollisuus

Vuonna 1921 säädettiin **laki yleisestä oppivelvollisuudesta** (101/1921). Laki koski 7-13-vuotiaita lapsia. Yleinen oppivelvollisuus ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa koskenut kaikkia lapsia. Lain mukaan oppivelvollisuudesta vapautettiin lapset, joiden koulumatka oli yli viisi kilometriä niissä kunnissa, joiden keskimääräinen asukasluku neliökilometriä kohti ei noussut kolmeen sekä “tylsämieliset lapset”, joista säädettiin erikseen. Tylsämielisenä pidettiin lasta, joka ei osannut selvästi puhua. Koulun johtokunnalle annettiin oikeus vapauttaa lapsi oppivelvollisuudesta heikon käsityskyvyn perusteella. Lääkärintodistuksen perusteella oppilas voitiin vapauttaa oppivelvollisuudesta ruumiinvian tai heikon terveyden takia. Kaupunkikunnan, jossa oli vähintään kymmenen tuhatta asukasta tuli järjestää erityisopetusta heikon käsityskyvyn omaaville oppilaille ja oppilaille oli velvollisuus osallistua erityisopetukseen.

Oppivelvollisuuslain toimeenpanoasetuksessa, **asetus 15 päivänä huhtikuuta 1921 annetun oppivelvollisuuslain täytäntöönpanosta** (183/1921), oppivelvollisiksi luettiin myös aistivikaiset lapset. Kansakoulujen johtokuntien tehtävänä oli ilmoittaa kouluhallitukselle kuurot ja sokeat lapset. Kouluhallitus määräsi oppilaan koulun, ellei hänen todettu muulla tavoin saavan asianmukaista opetusta.

Erityisopetuksen määrällinen kasvu ja eriytyminen

Vanhat vammaisten opetusta koskevat säädökset kumottiin vuonna 1934 **asetuksella kuuromykkäin ja sokeain oppilaitoksista**. Asetuksen mukaan valtion tehtävä oli ylläpitää vammaisten lasten kouluja. Vuoden 1934 asetukseen liittyi myös opetusministeriön vahvistama ohjesääntö kuurojen kouluille.

Erityisopetuksen määrällinen kasvu ja erikoistuminen sen eri sektoreille sattui erityisesti 1940 - 1960-luvuille. Vuonna 1939 alkoi tunne-elämältään häiriytyneiden ja sosiaalisesti sopeutumattomien oppilaiden tarkkailuopetus. Helsinkiin perustettiin ensimmäinen tarkkailuluokka vuonna 1939, Turkuun sellainen perustettiin vuonna 1942 ja Tampereelle vuonna 1947.

Vuonna 1944 asetusta kuuromykkäin ja sokeiden koulusta muutettiin eräiltä osin vastaamaan paremmin ajan vaatimuksia. Muun muassa Jyväskylän kuurojen koulu muuttui tällöin kuusi-vuotiseksi oppivelvollisuusikäisten *kirjoituskouluksi* ja Mikkelin entinen kirjoituskoulu muutettiin *puhekouluksi*.

Puheopetus on lukemisen ja kirjoittamisen opetuksen ohella perinteisin ja vanhin osa-aikaisen erityisopetuksen muoto. Puhe- ja lukiopetus alkoivat 1940 -luvulla.

Vuonna 1946 annettiin **invaliidihuoltolaki** (907/1946), joka osaltaan säätelä vammaisten lasten asemaa ja välillisesti vammaisten lasten opetusta.

Vuonna 1952 annettiin **apukouluasetus** (32/1952), jossa määrättiin lievästi kehitysvammaisten opetuksesta. Asetuksella määrättiin myös niin tarkkailuluokilla kuin kuulo- ja näkövikaisten sekä sairaiden ja vajaaliikkeisten erityisluokilla annettava opetus.

Kunnallisten kuulovammaisten koulujen perustamiselle antoi sysäyksen valtionneuvoston vuonna 1950 asettama **Huonokuuloisten lasten opetuskomitea**, joka totesi mietinnössään: "Jo kauan on oltu tietoisia siitä, että maassamme on huomattava määrä sellaisia oppivelvollisia lapsia, jotka huonokuuloisuutensa vuoksi eivät menesty kansakouluissa, ja joita ainakin osittain puhetaitoisina ei voida sijoittaa oppilaiksi kuuromykkäinkouluihin." Komitea suositteli perustettavaksi huonokuuloisten kansakouluja.

Vuosien 1957 ja 1958 **kansakoululakien muutoslaeissa** (246/1957 ja 321/1958) erityisopetus sai erityisaseman, kansakoululait paransivat erityisopetuksen asemaa. Uusissa säädöksissä annettiin muun muassa määräykset erityisopetuksen antamisesta, edellytyksistä ja kustannuksien jakautumisesta.

Vuoden 1957 kansakoululaissa säädettiin, että oppilasta, joka oli siirretty apukouluun, tarkkailuluokalle tai muuhun erityisopetukseen, ei saatu ottaa varsinaiseen kansakouluun tai kansalaiskouluun. Johtokunta saattoi siirtää tarkkailuluokalle kansakouluntarkastajan suostumuksella oppilaan, joka ei syystä tai toisesta menestynyt kansakoulussa eikä häntä voitu sijoittaa apukouluun tai muuhunkaan erityiskouluun.

Apukoulussa oli kahdeksan vuosiluokkaa ja sinne voitiin siirtää oppilas, joka ei menestynyt kansakoulussa ja joka todettiin henkisesti kehityksessään viivästyneeksi. Tarkkailuluokalle siirsi johtokunta kansakouluntarkastajan suostumuksella oppilaan, joka ei jostain syystä menestynyt kansakoulussa eikä häntä voitu sijoittaa apukouluun eikä muuhunkaan erityiskouluun.

Sairaalaopetuksen asema selkiytyi, kun vuoden 1957 kansakoululain nojalla sairaaloissa olevat lapset otettiin oppi-

velvollisuuden piiriin.

Kuurojen ja sokeainkouluista annettiin vuonna 1961 uusi asetus, joka nojasi vuoden 1957 kansakoululakiin.

Vammaisten lasten erityiskoulut

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1973 toimikunnan selvittämään, miten peruskoulutus voidaan järjestää sellaisille vaikeasti vammaisille, joita ei voida kouluttaa yleisopetuksen yhteydessä.

Asetus vammaisten lasten erityiskouluista (398/1976) sääti silloisten valtion erityiskoulujen asemasta ja loi pohjaa nykyisille valtion erityiskouluille. Asetus antoi muun muassa uuden mahdollisuuden opettajakunnalle, valita yksi opettaja koulun johtajaksi. Mielenkiintoinen kuriositeetti ajalle ominaisesta yksityiskohtaisesta lakien säätämisestä on **laki valtion haltuun siirtyvän Lohipadon erityiskoulun henkilökunnan aseman järjestämisestä** (30/1976).

Kehitysvammaisten opetus tapahtui kehitysvammahuollon ja erityishuoltopiirien toimesta. Uudet koulut olivat useimmiten erityishuoltopiirien ylläpitämiä, koska opetus oli silloin kokonaisuudessaan **kehitysvammalain** (519/1977) mukaisesti sosiaalitoimen hallinnoimaa. Kehitysvammaisille annettavasta opetuksesta käytettiin tuolloin nimitystä *harjaantumisopetus* ja opetusta antavasta koulusta nimitystä *harjaantumiskoulu*.

Koululainsäädäntöä uudistettiin vuonna 1979, jolloin laki velvoitti kunnat perustamaan harjaantumiskouluja ja -luokkia kehitysvammaisille oppivelvollisille. Lievemmin kehitysvammaisille oppilaille annettavasta opetuksesta käytettiin lyhennettä EHA1 ja vaikeammin vammautuneille annettavasta opetuksesta lyhennettä EHA2. EHA2-opetus kytkettiin tiiviisti hoidollisen vuorovaikutuksen yhteyteen.

Vuonna 1983 annettiin **laki kuulovammaisten ja näkövammaisten kouluista** (481/1983), jonka mukaan valtio saattoi

perustaa ja ylläpitää erityiskouluja peruskouluopetuksen järjestämiseksi oppivelvollisuusikäisille kuulovammaisille ja näkövammaisille. **Asetus kuulovammaisten ja näkövammaisten sekä liikuntavammaisten kouluista** (724/1984) määritteli tarkemmin valtion erityiskoulujen aseman.

Peruskoululain (476/83) tultua voimaan elokuussa 1985 oppivelvollisuusikäistä lasta ei enää voitu vapauttaa oppivelvollisuudesta. Lievästi ja keskiasteisesti kehitysvammaisten opetus siirtyi sosiaalitoimesta opetustoimen tehtäväksi. Oppivelvollisuudesta vapauttaminen poistettiin vaikeimmin kehitysvammaisten lasten osalta samoin vuonna 1985.

Vuonna 1986 määriteltiin uusilla lainsäädännön muutoksilla valtion erityiskoulujen toimintaa, kun niiden asemasta ja tehtävistä annettiin **laki kuulovammaisten ja näkövammaisten kouluista annetun lain muuttamiseksi** (36/1986). Kuulo- ja näkövammaisten koulut siirtyivät illoin Sosiaalihuoltolain alaan. Vuonna 1986 annettiin myös toinen säädös, kun voimaan tuli **asetus kuulovammaisten ja näkövammaisten sekä liikuntavammaisten kouluista** (312/1986).

Kaikki oppivelvolliset koulutoimen piiriin

Vuonna 1997 viimeisetkin oppivelvollisuusikäiset lapset tulivat koulutoimen piiriin **peruskoululain muutoksella** (1368/1996), kun vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetus siirrettiin sosiaalitoimen vastuulta koulutoimen tehtäväksi.

Vuonna 1998 uudistettiin koko koulutusta koskeva lainsäädäntö. Uusi **perusopetuslaki** (628/1998) velvoitti erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle hänen tarpeidensa ja edellytystensä mukaiseksi sovitettua henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman, HOJKSin, laatimisen. Samalla se mahdollisti yksittäisen oppiaineen oppimäärän yksilöllistämisen. Uusi lainsäädäntö hälvensi rajaa

---

yleisopetuksen ja erityisopetuksen välillä.

Nykyiset erityistä tukea saavien oppilaiden opetusta ohjaavat säädökset

Erityistä tukea saavien opetusta säätelevät keskeisesti perustuslaki, perusopetuslaki sekä sen valtuuttamana annetut opetussuunnitelmien perusteet, perusopetusasetus sekä eräät muut lait, joiden perusteella säädetään muun muassa vammaisten lasten asemasta ja oikeuksista. koulutuksessa.

Perustuslaki

Vuonna 1999 annettu **perustuslaki** (731/1999) määrittelee yhteiskunnan arvopohjan, jolle muun muassa vammaisten lasten opetus rakentuu. Perustuslaki säättää muun muassa vammaisten tasavertaisesta asemasta yhteiskunnassa. Perustuslain 6 §, niin kutsuttu syrjinnänkieltopykälä, määrittää yhdenvertaisuuden ihmisen perusoikeudeksi. Sen mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia keskenään, eikä ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi terveydentilan, vammaisuuden tai muuhun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Muun muassa viittomakieltä käyttävien henkilöiden kielelliset oikeudet tulee turvata.

Perusopetuslaki ja sen nojalla annetut säädökset

Perusopetuksen järjestämistä ohjataan opetusta koskevan lainsäädännön, opetussuunnitelman valtakunnallisten perusteiden sekä paikallisen opetussuunnitelman avulla.

Tärkeimmät erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetusta määrittelevät säädökset ovat **perusopetuslaki** (628/1998) ja sen nojalla annetut **perusopetusasetus** (852/1998) sekä **valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta** (1435/2001). Perusopetuslakia on tarkennettu 24.6.2010 (642/2010) oppilaalle annettavan erityisen tuen ja erityisopetuksen sekä salassapitosäännösten osalta.

Perusopetuslaki

Perusopetuslain mukaan oppilaalle on annettava opiskelun tukemiseksi *yleistä tukea*. Jos yleinen tuki ei riitä, annetaan *tehostettua tukea*, ja jos sekään ei riitä, aletaan antaa *erityistä tukea*.

Yleinen tuki

Oppimisvaikeuksissa oleville oppilaille annetaan *yleistä tukea*. Yleisen tuen tukimuodot ovat ensisijaisesti

- eriyttäminen,
- oppilaanohjaus,
- tukiopetus sekä
- ohjaus- ja tukipalvelut.

Tehostettu tuki

Jos yleinen tuki ei riitä auttamaan oppilaan oppimisvaikeuksissa, aletaan pedagogisen arvion perusteella antaa *tehostettua tukea*. (16 a §)

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn *oppimissuunnitelman* mukaisesti. Tehostettu tuki sisältää oppilaalle annettavia, erityisesti perusopetuslain 16 a, 31 ja 31 a

---

§:ssä tarkoitettuja tukimuotoja sekä tarvittavia pedagogisia järjestelyjä.

Tehostettu tuki tarkoittaa esimerkiksi esi- ja perusopetuksen yleisten tukikäytänteiden, kuten

- opetuksen eriyttämisen,
- samanaikaisopetuksen,
- tukiopetuksen,
- osa-aikaisen erityisopetuksen ja
- oppilashuollon

tehostamista sekä määrällisesti että laadullisesti.

Erityinen tuki

Kun oppilaalle annettu tehostettu tuki ei riitä, oppilaalle on annettava *erityistä tukea* (17 §). Oppilaalle annettava erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta perusopetuslain mukaisesti annettavasta tuesta. Jos yleisopetuksessa annettava opetus ei sellaisenaan sovellu oppilaalle, jos se ei joltain osin ole riittävää tai jos oppilas tarvitsee sellaista tukea opiskeluunsa, jota yleisen opetuksen puitteissa ei ole mahdollista saada, oppilaalle voidaan antaa erityisopetusta osana erityistä tukea.

Oppilaalle annettavaan erityiseen tukeen kuuluvat

- osa-aikainen erityisopetus,
- erityisopetus,
- opetuksen järjestäminen toiminta-alueittain
- oppilashuollon tuki,
- henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS,
- apuvälineet,
- avustajapalvelut sekä
- ohjaus- ja tukipalvelut.

Erityisopetuksen piiriin kuuluvat osa-aikainen erityisopetus, jota voidaan antaa kaikille oppilaille sekä erityisopetus, jota annetaan erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille.

Erityisen tuen päätös

Ennen kuin päätetään, että oppilaalle aletaan antaa erityistä tukea, on hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta, sekä tehdä näiden perusteella arvio erityisen tuen tarpeesta eli laatia *pedagoginen selvitys*. Pedagogista selvitystä tulee tarvittaessa täydentää psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä.

Erityisen tuen päätöksen saaneelle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, josta säädetään perusopetuslain 17 a §:ssä, ja jossa kuvataan millaisin opetusjärjestelyin ja tukitoimin opetus annetaan. Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi.

Oppimäärän yksilöllistäminen

Yksilöllistetyillä oppimäärillä tarkoitetaan oppilaan edellytysten mukaisia koulussa määriteltyjä oppimääriä, joissa poiketaan perusopetuksen yleisopetuksen oppimääristä. Yksilöllistäminen voi koskea *perusopetuksen koko oppimäärää* tai vain *yksittäisiä oppiaineita*.

Opetuspaikka

Erityisopetuksessa oleva oppilas voi jatkaa opintojaan joko yleisopetuksen ryhmässä integroituna tai erillisessä erityisopetuksen ryhmässä. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2009 erityisopetukseen siirretyistä 29 % oppilaista oli integroitua kokonaan ja 24 % osittain yleisopetuksen ryhmiin. Peruskoulujen erityisryhmissä opetusta sai 33 prosenttia ja erityiskouluissa 14 prosenttia erityisopetukseen siirretyistä. Erityisopetusta järjestettiin edellisvuotista useammin yleisopetuksen ryhmissä

---

ja peruskoulujen erityisryhmissä. Sen sijaan erityiskouluissa ja osin yleisopetuksen ryhmässä opiskelevien erityisoppilaiden määrä väheni.

Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalla, jolla on lieviä oppimisvaikeuksia, on oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohessa eli osa-aikaisena erityisopetuksena. Osa-aikainen erityisopetus ei edellytä erityisen tuen päätöstä, mutta sitä voidaan antaa myös erityisen tuen päätöksen saaneelle oppilaalle.

Perusopetusasetus

Perusopetusasetuksen (852/1998) erityisopetusta koskevat kohdat koskevat opetusryhmän kokoa.

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta

Valtioneuvoston asetus (1435/2001) säättää esiopetuksen, perusopetuksen, lisäopetuksen ja maahanmuuttajille järjestettävän valmistavan opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen.

Perusopetuksen tuntijako koskee kaikkea perusopetusta riippumatta siitä, missä koulussa oppilaat opiskelevat tai mikä on opetuksen järjestämismuoto. Näin ollen valtioneuvoston asetuksessa mainittu tuntijako koskee myös erityisopetusta sekä kaikkia erityiskouluja. Valtioneuvoston asetuksen 9 §:ssä määritellään, miten tuntijaosta on mahdollista poiketa erityisopetuspäätöksen saaneiden opetuksessa.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksessa oppiaineita voidaan yhdistää *oppiainekokonaisuuksiksi* ja jakaa osa-alueisiin siten kuin opetussuun-

nitelmassa määrätään.

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta *toiminta-alueittain* siten kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Vielä 1980- ja 1990-luvuilla annettiin erillisiä opetussuunnitelman perusteita vammaisopetusta varten. Tällaisia olivat “Vaikeimmin kehitysvammaisten harjaantumisopetuksen opetussuunnitelman perusteet peruskoulua varten 1997” sekä “*Peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteet 1987*”.

Nykyisin kaikelle perusopetukselle on yhteiset opetussuunnitelman perusteet.

Näin ollen myös erityisopetuksessa ja sairaalaopetuksessa noudatetaan samoja opetussuunnitelmien perusteita kuin muussa perusopetusta antavassa koulutoimessa. Lain mahdollistamalla yksilöllisillä ratkaisuilla poiketaan yleisestä opetussuunnitelmasta.

Opetushallitus antoi perusopetuslakiin perustuen uudet opetussuunnitelman perusteet muun muassa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen osalta 29.10.2010 (Dnro 50/011/2010).

Erityisopetus tilastojen valossa

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt

Vuoteen 2010 saakka käytettiin termiä erityisopetukseen otetut ja siirretyt. Vuonna 2010 voimaan tullut lainsäädäntö ei enää tunne sellaista käsitettä, vaan lähinnä silloin on kyse erityisen tuen päätöksen saaneista oppilaista. Tässä tilastossa noudatetaan vielä vanhoja termejä.

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt perusopetuksen oppilaat vuosina 1995-2010

Vuosi	Erityiskoulussa	Osuus peruskoulun oppilasmäärästä, %	Muussa peruskoulussa	Osuus peruskoulun oppilasmäärästä, %	Yhteensä	Osuus peruskoulun oppilasmäärästä, %	Peruskoulun oppilasmäärä
1995	10 871	1,8	6 142	1,0	17 013	2,9	588 162
1996	11 270	1,9	6 608	1,1	17 878	3,0	589 128
1997	11 901	2,0	8 099	1,4	20 000	3,4	592 375
1998	12 002	2,0	9 824	1,7	21 826	3,7	591 679
1999	11 884	2,0	12 481	2,1	24 365	4,1	591 272
2000	11 770	2,0	15 204	2,6	26 974	4,6	593 451
2001	10 986	1,9	19 846	3,3	30 832	5,2	595 727
2002	10 849	1,8	23 168	3,9	34 017	5,7	597 356
2003	10 461	1,8	26 378	4,4	36 839	6,2	597 414
2004	10 043	1,7	29 755	5,0	39 798	6,7	593 148
2005	9 663	1,6	33 115	5,6	42 778	7,3	586 381
2006	8 657	1,5	36 042	6,2	44 699	7,7	578 918
2007	8 169	1,4	37 916	6,6	46 085	8,1	570 689
2008	7 807	1,4	39 450	7,0	47 257	8,4	561 061
2009	7 089	1,3	40 079	7,2	47 168	8,5	553 329
2010	6 716	1,2	39 994	7,3	46 710	8,5	546 423

Lähde: Koulutustilastot. Tilastokeskus

Erityisopetuksen oppilasmäärät oppivelvollisuuden pituuden mukaan

Erityisopetuksen 10- ja 11-vuotisen oppivelvollisuuden mukaan opiskelevien oppilaiden määrät Tilastokeskuksen perustietokyselyn 2008 mukaan olivat yhteensä seuraavat.

Erityisopetuksen oppilasmäärät oppivelvollisuuden pituuden mukaan vuonna 2008

Perusopetuksen oppilaita yhteensä	10-vuotinen oppivelvollisuus Erityisoppilaita	11-vuotinen oppivelvollisuus Vaikeimmin. kehitysvammaisia	11-vuotinen oppivelvollisuus Muita vammaisoppilaita
604416	36713	1368	10737

Lähde: Tilastokeskus, perustietokysely

Oppilaat erityisopetuksen järjestämispaikan mukaan

Viime aikoina on integraatiokehityksen myötä tapahtunut erityiskoulujen määrän supistuminen.

Perusasteen erityiskoulujen lukumäärän muutokset

Vuosi	Erityiskoulujen lukumäärä
1980	294
1990	362
1995	295
2000	260
2005	195
2008	148

Lähde: Tilastokeskus, oppilaitostilastot

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen viimeaikaiset kehittämissuunnitelmat

Kulloisetkin koulutuksen kehittämisen keskeiset linjaukset ilmaistaan nykyisin hallitusohjelmassa ja valtioneuvoston koulutuksen kehittämissuunnitelmassa. Linjaukset koskevat myös erityistä tukea tarvitsevia oppilaita.

Hallitusohjelma

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen (2007 - 2010) ohjelmassa otettiin huomioon erityistä tukea tarvitsevat oppilaat. Pääministeri Mari Kiviniemen hallitusohjelmaa ei muutettu tältä osin.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (17.6.2011) todetaan, että erityisopetuksen ja tukiopetuksen riittävä tarjonta turvataan, ja että parannetaan avohoidossa olevien oppivelvollisten oikeutta osallistua perusopetukseen sekä turvataan huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten oikeus perusopetukseen.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma

Koulutuksen suunnittelun kannalta perustan luo valtioneuvoston kunkin toimikautensa alussa viideksi vuodeksi kerrallaan hyväksymä Koulutus ja tutkimus, koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma.

Viimeisin valtioneuvoston 5.12.2007 hyväksymä koulutuksen kehittämissuunnitelma koskee vuosia 2007–2012. Suunnitelman mukaan muun muassa valtionosuusuudistuksen yhteydessä varmistetaan erityisopetuksen, sairaalaopetuksen ja vammaisten lasten opetuksen rahoitus.

Erityistä tukea saavien oppilaiden opetuksen kehittämissuunnitelmat

Erityisopetuksen ja sairaalaopetuksen viimeaikaiset kehittämistoimet ovat toteutuneet kahdella tavalla: on laadittu kolme erityis- ja sairaalaopetusta käsittelevää muistiota sekä kehitetty toimintaa erityisten erityisopetuksen kehittämishankkeiden avulla.

Sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoitusaseman kehittäminen

Vuonna 2004 opetusministeriön asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotukset sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoituksellisen aseman kehittämiseksi. Työryhmä jätti muistion ”Sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoitusaseman kehittäminen.”

Erityisopetuksen strategia

Opetusministeriön asettama ohjausryhmä laati 2007 muistion ”Erityisopetuksen strategia”. Strategiassa otettiin käyttöön uusi termi, *tehostettu tuki*.

Erityisopetuksen strategian pohjalta on perusopetus-lainsäädäntöön ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin

valmisteltu strategian esitysten mukaiset tarkistukset. Uusi lainsäädäntö tulee pääosin voimaan vuonna 2011.

Selvitys erityiskoulujen ja sairaalaopetuksen asemasta, tehtävistä ja rahoituksesta kehittämisehdotuksineen

Opetusministeriö kutsui vuonna 2008 kouluneuvos Erkki Merimaan selvittämään ja arvioimaan kokonaisvaltaisesti valtion ja kuntien erityiskoulujen sekä sairaalaopetuksen asemaa, tehtäviä ja rahoitusta. Tehtävänä oli laatia arvio erityiskoulujen ja sairaalakoulujen nykyisestä toiminnasta sekä tehdä esityksiä siitä, miten niiden järjestämää opetusta ja palvelutoimintaa voidaan parantaa ja tehostaa ottaen huomioon toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset.

Viimeaikaiset kehittämishankkeet ja -ohjelmat

Erityisopetuksen kehittämistä on viety eteenpäin useiden eri kehittämishankkeiden ja -ohjelmien avulla. Keskeisenä tavoitteena on ollut lisätä opetuksen järjestäjien edellytyksiä vastata erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen ja tukipalveluiden järjestämisestä.

Laatu-hanke

Vuosina 1997-2001 toteutettiin Erityisopetuksen laadullisen kehittämisen hanke, *Laatu-hanke*. Sen avulla etsittiin ratkaisuja erityisopetuksen käytännön ongelmiin ja kehitettiin malleja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten opetukseen.

Latu-hanke

Vuosina 2002-2004 toteutettiin uusi hanke, Erityistä tukea tarvitsevien opetuksen kehittäminen yleis- ja erityisopetuksessa, *Latu-hanke*. Hanke oli jatkoa Erityisopetuksen laadullisen kehittämisen hankkeelle ja hyödynsi sen tuloksia. Hanke koski esiopetusta, perusopetusta ja toisen asteen koulutusta sekä niihin liittyviä tukijärjestelmiä, joita tulee kehittää sidosryhmiin

---

perustuvan verkostotyöskentelyn avulla.

Erilaiset oppijat yhteinen koulu –hanke

Opetushallitus käynnisti vuonna 2004 *Erilaiset oppijat yhteinen koulu*-hankkeen. Sen päätavoitteeksi määriteltiin löytää keinoja alisuoriutumisen vähentämiseksi ja edistää käytänteitä, joilla oppilaat voivat optimaalisesti käyttää hyväkseen omia oppimisen edellytyksiään.

Erityiset opetusjärjestelyt syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukena – hanke

Erityiset opetusjärjestelyt syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukena -hankkeen tuloksena tuotettiin julkaisu *Selviytymisen polkuja*, joka ilmestyi keväällä 2005.

Alpo-hanke

Seudullisten palvelujen kehittäminen erityisopetuksessa, *Alpo-hanke*, käynnistyi vuonna 2005. Hankkeen tavoitteena oli kehittää seudullisia ratkaisuja erityistä tukea tarvitsevien opetukseen ja tukitoimiin. Alpo-hanke oli jatkoa Laatu ja Latu –hankkeille.

JOPO - Joustavaan perusopetukseen

Jopo-toiminta tapahtuu opetusministeriön vuonna 2006 käynnistämässä hankkeessa perusopetuksen yhteydessä ja yleisopetuksen tavoittein ja sisällöin. Työskentelymuodoissa on otettu käyttöön joustavia toimintamalleja, joissa opetusta sovitaan oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin.

SAIREKE -hanke

Sairaalaopetuksen kehittämishanke *SAIREKE* käynnistyi vuonna 2005. Se on saanut jatkukseen kolme toimeksiantoa siten, että SAIREKE-hankkeesta käynnistyi neljäs vaihe vuoden 2009 alussa. SAIREKE-hankkeen tavoitteena on ollut kehittää sairaalaopetusta antavien yksiköiden valmiuksia järjestää sairaalassa oleville oppilaille opetusta riittävästi ja laadukkaasti. Tavoitteena oli myös hoitoa tarvitsevien hoidossa olevien tai sairaalahoidosta omaan kouluun palaavien oppilaiden integraation ja osallisuuden parantaminen.

Erityisopetuksen virtuaalikouluverkosto

Opetushallituksen virtuaalikouluhankkeen tavoitteena on kehittää pedagogisia malleja ja hyödyntää tieto- ja viestintätekniikan tarjoamia mahdollisuuksia organisaatioiden kehittämisessä ja erityistä tukea tarvitsevien opetuksen järjestämisessä.

Kelpo-kehittämistoiminta

Kansallinen *KELPO* -tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta käynnistyi osana POP - Perusopetus paremmaksi kehittämiskokonaisuutta 233 kunnassa keväällä 2008. Kehittämistoiminnan perustavoitteena on ollut toteuttaa uuden erityisopetuksen strategian linjauksia paikallisissa käytänteissä. Kehittämistoiminnassa on päämääränä se, että tehostetun tuen muodot otetaan käyttöön entistä aktiivisemmin ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ennen kuin oppilaalle harkitaan erityisen tuen päätöstä.

Vammaisten oikeuksia koskevat sopimukset

Kansainvälisten suositusten ja julistusten tavoitteet ovat vaikuttaneet Suomen perustuslakiin, jonka mukaan oppilaan tulee tarvitessa saada yksilölliset opetus- ja tukipalvelut. Lapsella on sekä perustuslain että Lapsen oikeuksien yleissopimuksen perusteella oikeus erityiskohteluun. Vammaisten lasten ja nuorten sivistykselliset oikeudet toteutuvat siten, että heidän edellytyksistään osallistua opetukseen huolehditaan riittävästi.

Kansainväliset sopimukset

Kansallisten lakien ohella Suomi on liittynyt noin 40:een, pääosin Yhdistyneissä Kansakunnissa YK:ssa, Euroopan Neuvostossa ja Kansainvälisessä työjärjestössä ILO:ssa laadittuun kansainväliseen ihmisoikeuksia koskevaan sopimukseen. Suomi on sitoutunut näiden sopimuksien sekä useiden ohjelmien ja julistusten perusteella kehittämään omalta osaltaan vammaisten

lasten ja nuorten opetusta. Tähän lukuun on koottu keskeiset kansainväliset vammaisten oikeuksia koskevat sopimukset, joihin Suomi on liittynyt.

Hallinnollisina käsitteinä vammainen ja vammaisuus ovat suhteellisen uusia. Ne vakiintuivat hallinnon kieleen vasta 1970-luvulla. YK:n yleiskokouksen vuonna 1975 hyväksymän **Vammaisten oikeuksien julistuksen** mukaan vammainen määritellään henkilöksi, joka fyysisten tai henkisten ominaisuuksiensa synnynnäisen tai muun puutteellisuuden vuoksi on täysin tai osittain kykenemätön tyydyttämään normaaliin yksilölliseen tai sosiaaliseen elämään liittyviä tarpeitaan.

Erityisopetusta sivuavista sopimuksista ehkä laajimmin ajattelutapaan vammaisten opetuksen kehittämisestä on vaikuttanut **Yleissopimus lapsen oikeuksista** eli Lapsen oikeuksien sopimus, josta päätettiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Sopimuksessa on yleisesti hyväksytyt oikeudet, jotka kaikilla lapsilla ja nuorilla pitää olla "ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään" katsomatta.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan koulutuksen tulee pyrkiä muun ohella kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, sivistyksellistä identiteettiä sekä kieltä ja arvoja kohtaan. Sopimus astui voimaan 2. syyskuuta 1990, sen jälkeen kun riittävä määrä valtioita oli liittynyt siihen. Suomessa Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, joka on eri maissa laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus, tuli voimaan 1991.

Unescon **Salamanca julistus** vuodelta 1994 on erityisopetuksen maailmakonferenssin antama julistus erityisopetuksen periaatteista, toimintatavoista ja käytännöistä. Julistuksen tärkein viesti on että kaikilla oppilaille on yhtäläinen oikeus oppia riippumatta hänen erityisistä tarpeistaan. Jokaisella erityistä tukea tarvitsevalla lapsella on oikeus koulutukseen kykyjensä mukaisesti.

Jo koulutukseen suunnitteluvaiheessa tulee ottaa huomioon lapsen ominaisuudet, luonteenpiirteet, kiinnostuksen kohteet, kyvyt ja oppimisen tarpeet. Lisäksi jokaisella erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tulee olla mahdollisuus päästä tavalliseen kouluun. Yleisopetuksen koulut, joihin otetaan erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria, on tehokkain keino syrjivien asenteiden voittamiseksi. Niiden avulla luodaan “yhteisöjä, joihin kaikki toivotetaan tervetulleiksi”.

Merkittävä viimeaikainen asiakirja, jossa vammaisten opetusta on linjattu, on **Luxemburgin peruskirja** (The Charter of Luxemburg. 1996. European commission, DG XXII. Brussels. Belgium). Sen mukaan kaikille tarkoitettu koulu, “A School for All”, on keskeinen lähtökohta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamiseksi. Peruskirjassa kuvattu inklusiivinen opetus, josta käytetään myös muotoa “osallistava opetus”, edellyttää joustavia koulutusrakenteita, jotta koulutus kykenisi vastaamaan yksittäisten oppilaiden monenlaisiin tarpeisiin.

Kaikille yhteisessä koulussa vammaiset oppilaat ovat koulu-yhteisön tasavertaisia jäseniä. Inklusiivisessa opetuksessa kaikki oppilaat opiskelevat mahdollisuuksiensa mukaan omassa lähikoulussaan, missä erityistä tukea tarvitseville järjestetään yksilöllistä opetusta ja hänen tarvitsemansa tukipalvelut. Lasten lähiyhteisöjen tulee arvostaa yksilöiden erilaisuutta ja hyväksyä heidän rajoituksensa.

YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista astui voimaan 3.5.2008, kun yli 120 maata oli sen allekirjoittanut. Myös Suomi on allekirjoittanut sopimuksen. Sopimus vahvistaa jo ennestään vammaisille kuuluvia ihmisoikeuksia kuten oikeuden laadukkaaseen elämään, liikkumisvapauden sekä oikeuden koulutukseen ja työssäkäyntiin. YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon on luonnehtinut sopimusta siten, että se on voimakas työkalu vammaisten jokapäiväisessä elämässä kohtaamien ongelmien poistamiseksi.

Muita vammaisten lasten asemaan ja opetuksen järjestämiseen vaikuttavia merkittäviä sopimuksia ovat

- YK:n **Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus** vuodelta 1948
- Euroopan neuvoston **Vammaispoliittinen kokonais-ohjelma** vuodelta 1991
- **Kommunikoinnin perustuslaki** (Communication Bill of Rights; the National Joint Committee for the Communication Needs of Persons with Severe Disabilities) vuodelta 1992.
- YK:n **Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet** vuodelta 1993

Suomalaiset vammaispoliittiset asiakirjat

Viimeisin **Suomen vammaispoliittinen ohjelma** “Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle” on vuodelta 2010. Vammaispoliittisten ohjelmien laatimiselle loi pohjan YK:n vuonna 1993 hyväksymät yleisohjeet, Standard Rules, vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamisesta, joiden toteuttamiseen myös Suomi on sitoutunut.

Valtioneuvoston **vammaispolitiittisessa selonteossa** todettiin toukokuussa 2006, että suomalaisen vammaispolitiikan perusteena on kolme keskeistä periaatetta:

- vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen
- vammaisten henkilöiden oikeus osallisuuteen
- vammaisten henkilöiden oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin

Kaikissa edellä mainituissa asiakirjoissa tunnustetaan lasten ja nuorten oikeus opetukseen vammasta tai sairaudesta riippumatta. Sopimusten mukaan vammaisten tulee saada käyttää tasavertaisesti kaikille tarkoitettuja palveluja ja niin muodin myös opetuspalveluita.

Kirjallisuus ja lähteet

Kirjallisuutta

Blom H, Laukkanen R, Lindström A, Saresma U ja Virtanen P. (toim.) 1996 Erityisopetuksen tila. Opetushallituksen julkaisuja 2. Opetushallitus.

The Charter of Luxemburg. 1996. European commission, DG XXII. Brussels. Belgium.

Erityisopetuksen strategia. 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:47. Opetusministeriö; Helsinki

Ojala R. 1999. Kädenjälkiä koulupolulla. Vuosisata oululaista kuurojen opetusta. Oulun kuulovammaisten koulu.

Oulun raajarikkoisten lastenkodista Lohipadon erityiskouluksi ja palvelukeskukseksi. 2001. Nuorten vammaisten tukisäätiö.

Sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoitusaseman kehittäminen. 2004. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:8. Helsinki; OPM.

Selvitys erityiskoulujen ja sairaalaopetuksen asemasta, tehtävistä ja rahoituksesta kehittämisehdotuksineen. 2009. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki; OPM.

Suomen Unicef. 2006. Yleissopimus lapsen oikeuksista (YK:n lapsen oikeuksien sopimus). (WWW-dokumentti) www.unicef.fi

UNESCO. 1994. The Salamanca Statement And framework for action on special needs education. World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. Salamanca, Spain, 7.-10.6.1994.

Valtion erityiskoulut palvelevat. (2002) Opetushallitus.

Tärkeimmät säädökset

Perustuslaki (731/1999)

Perusopetuslaki (628/1998)

Laki perusopetuslain muuttamisesta (477/2003)

-
- Laki perusopetuslain muuttamisesta (1136/2003)
  - Laki perusopetuslain muuttamisesta (642/2010)
  - Perusopetusasetus (852/1998)
  - Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaoista (1435/2001)
  - Kansakouluasetus vuodelta 1866
  - Aistivalliskouluja koskeva asetus vuodelta 1892 ja 1904
  - Laki yleisestä oppivelvollisuudesta (101/1921)
  - Asetus 15 päivänä huhtikuuta 1921 annetun oppivelvollisuuslain täytäntöönpanosta (183/1921)
  - Invaliidihuoltolaki (907/1946)
  - Apukouluasetus (32/1952),
  - Kansakoululaki (246/1957)
  - Kansakoululaki (321/1958)
  - Asetus vammaisten lasten erityiskouluista (398/1976)
  - Laki kuulovammaisten ja näkövammaisten kouluista (481/1983)
  - Asetus kuulovammaisten ja näkövammaisten sekä liikuntavammaisten kouluista (724/1984)
  - Laki kuulovammaisten ja näkövammaisten kouluista annetun lain muuttamiseksi (36/1986)
  - Asetus kuulovammaisten ja näkövammaisten sekä liikuntavammaisten kouluista (312/1986)
  - Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000 (64/011/2000)
  - Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 (1/011/2004)
  - Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset (50/011/2010)
  - Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 (3/011/2004)
  - Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos (42/011/2004)